

Aan de Minister van BZK, ter info aan stas KR&D
Van CZW

nota

Essaybundel over toekomst Grondwet: aanbieden TK

TER BESLUITVORMING

Nota actief openbaar

Ja

Onze referentie

2024-0000744340

Datum

28 augustus 2024

Opgesteld door

[Redacted]

Samengewerkt met

Bijlage(n)

2

Aanleiding

De vorige minister van BZK heeft aan de Tweede Kamer (TK) toegezegd om in het licht van de continu verder ontwikkelende digitalisering onderzoek te (laten) doen naar de grondrechten in die context. Dit past bij de wens van het huidige kabinet om het belang van de Grondwet en de grondrechten te versterken: de Grondwet moet bescherming bieden die past bij de tijd, waarin digitale technologie de verhouding tussen overheid en burgers verandert. Als eerste stap heeft de directie Constitutionele Zaken en Wetgeving (CZW) een essaybundel laten opstellen. Deze bundel is klaar om aan de TK te worden aangeboden.

Geadviseerd besluit

Ondertekenen van de brief waarmee de essaybundel aan de TK wordt gestuurd.

Kern

- CZW onderzoekt de invloed van nieuwe technologie, zoals kunstmatige intelligentie en immersieve technologieën, op de grondrechten en de grondwettelijke waarborgen op het institutionele vlak, en de wenselijkheid van modernisering van de Grondwet. Dat is hard nodig: het laatste onderzoek (Staatscommissie Thomassen) dateert alweer uit 2010 en besprak toen nog de opkomst van smartphones. Sindsdien is de wereld flink veranderd.
- CZW heeft daarom een groep vooraanstaande wetenschappers uitgenodigd om te reflecteren op de toekomst van de Grondwet in de context van technologische ontwikkeling. Concreet is aan hen gevraagd met een essay antwoord te geven op de vraag of de Grondwet voldoende is toegerust op de technologische ontwikkelingen, en om ideeën aan te dragen voor eventuele aanpassingen. De essays gaan onder meer over een nieuwe formulering van bestaande grondrechten, over de noodzaak van nieuwe grondrechten, over de balans tussen de staatsmachten en over behoorlijk bestuur.
- Een beleidsbrief als reactie op de thematiek in de bundel zal in de eerste helft van 2025 volgen. De bundel is nadrukkelijk een eerste stap in de gedachtevorming. Op 11 oktober 2024 wordt een kenniskamer met wetenschappers georganiseerd om verdere verdieping en reflectie aan te brengen. Mogelijk is vervolgonderzoek nodig.

- In de aanbiedingsbrief en de bundel wordt benadrukt dat de essays de verdienste en verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteurs zijn en niet de opvattingen of aanbevelingen van BZK reflecteren. Er is geen inhoudelijke redactieslag gedaan.

Onze referentie
2024-0000744340
Datum
28 augustus 2024

Toelichting

De essaybundel bevat twaalf essays van dertien auteurs over uiteenlopende onderwerpen binnen het thema digitalisering:

- Britta van Beers is hoogleraar recht, ethiek en biotechnologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Zij schreef een essay over de menselijke waardigheid in tijden van big data en Big Tech en pleit voor het opnemen van de menselijke waardigheid in onze Grondwet, omdat de digitale technologie ook gaat over ons mensbeeld en daarmee vraagt om meer dan een beroep op de individuele vrijheidsrechten kan brengen.
- Bart Custers is hoogleraar *law & data science* en directeur van eLaw aan de Universiteit Leiden. Hij schreef een essay over de toekomstbestendigheid van artikel 1 van de Grondwet en pleit ervoor om niet steeds de discriminatiegronden uit te breiden, maar om meer nadruk te leggen op gelijke behandeling.
- Egbert Dommering is emeritus-hoogleraar informatierecht aan de Universiteit van Amsterdam. Hij schreef een essay over het gebruik van kunstmatige intelligentie en pleit voor het codificeren van twee nieuwe beginselen in de Grondwet: toepassing en beperking van rechten moet door mensen gebeuren en een beginsel dat de integriteit van het beeld van de werkelijkheid moet beschermen.
- Jurgen Goossens is hoogleraar staatsrecht aan de Universiteit Utrecht. Hij schreef een essay over geautomatiseerde bestuursrechtelijke besluitvorming en pleit voor het opnemen van een grondrecht op toegang tot en zinvol contact met het bestuur.
- Aalt Willem Heringa is emeritus-hoogleraar vergelijkend staats- en bestuursrecht aan Maastricht University en voorzitter van het Montesquieu Instituut. Hij schreef een essay over het versterken van de Grondwet in meer algemene zin en pleit onder meer voor het opnemen van fundamentele waarden.
- Wouter Hins is emeritus-hoogleraar mediarecht aan de Universiteit Leiden. Hij schreef een essay over de toekomst van de vrijheid van meningsuiting en pleit voor het alsnog oplossen van het achterstallig onderhoud aan artikel 7 van de Grondwet en voor het versterken van de autonomie van burgers door hen te beschermen tegen ondoorzichtige beïnvloeding door sociale mediaplatformen.
- Bert-Jaap Koops is hoogleraar regulering van technologie aan de Universiteit van Tilburg. Hij schreef een essay over een modern grondwettelijke recht op privacy en pleit voor een algemeen

privacygrondrecht met een gelaagde beperkingensystematiek (inhoudelijk criterium en zwaardere eisen aan zwaardere inbreuken).

Onze referentie
2024-0000744340

Datum
28 augustus 2024

- Sjors Ligthart en Gerben Meynen zijn resp. postdoc en hoogleraar forensische psychiatrie aan de Universiteit Utrecht. Zij schreven een essay over de grondwettelijke bescherming van de geest en pleiten voor een nadrukkelijker bescherming van de mentale privacy en de mentale integriteit.
- Albert Meijer is hoogleraar publieke innovatie aan de Universiteit Utrecht. Hij schreef een essay over een aanvulling op het huidige systeem van *checks & balances* en pleit voor nieuwe monitorende macht: een institutie die systematisch toezicht houdt op de uitvoerende macht, de wetgever en de rechterlijke macht en daarbij gericht is op de effecten van het grootschalige functioneren van de deze machten op de individuele gevallen.
- Bart van der Sloot is *associate professor* aan het Tilburg Institute for Law, Technology & Society van Tilburg University. Hij schreef een essay over het karakter van de Grondwet en pleit onder meer voor het werken vanuit een principe van transparantiepariteit (des te meer een dataverwerkende partij weet over de burger, des te groter de transparantieplicht die op die partij rust), voor meer aandacht voor groepsrechten en de bescherming van groepsbelangen in aanvulling op individuele rechten en individuele belangen, en voor het laten gelden van de Grondwet voor diagonale relaties.
- Leon Trapman is docent en promovendus bij de vaksectie Staatsrecht van de Radboud Universiteit. Hij schreef een essay over de bedreiging van de vrije meningsvorming bij verkiezingen door technologische ontwikkelingen, zoals de verspreiding van desinformatie of gepersonaliseerde (politieke) advertenties, en pleit ervoor om een vrij kiesrecht op te nemen in de Grondwet.
- Johan Wolswinkel is hoogleraar Bestuursrecht aan Tilburg University. Hij schreef een essay over behoorlijk bestuur in de digitale leefomgeving en pleit voor het verankeren in de Grondwet van de zorg van de overheid voor het beschermen én benutten van de digitale leefomgeving om zo algoritmische kleur te geven aan een (technologieneutraal) recht op behoorlijk bestuur.

Bijlagen

Volgnummer	Naam	Informatie
1	Aanbiedingsbrief essaybundel de Grondwet en nieuwe technologie	

2	Essaybundel: de Grondwet en Nieuwe technologie	
---	--	--

Onze referentie
2024-0000744340

Datum
28 augustus 2024